

มะเดื่อรักษัปลา

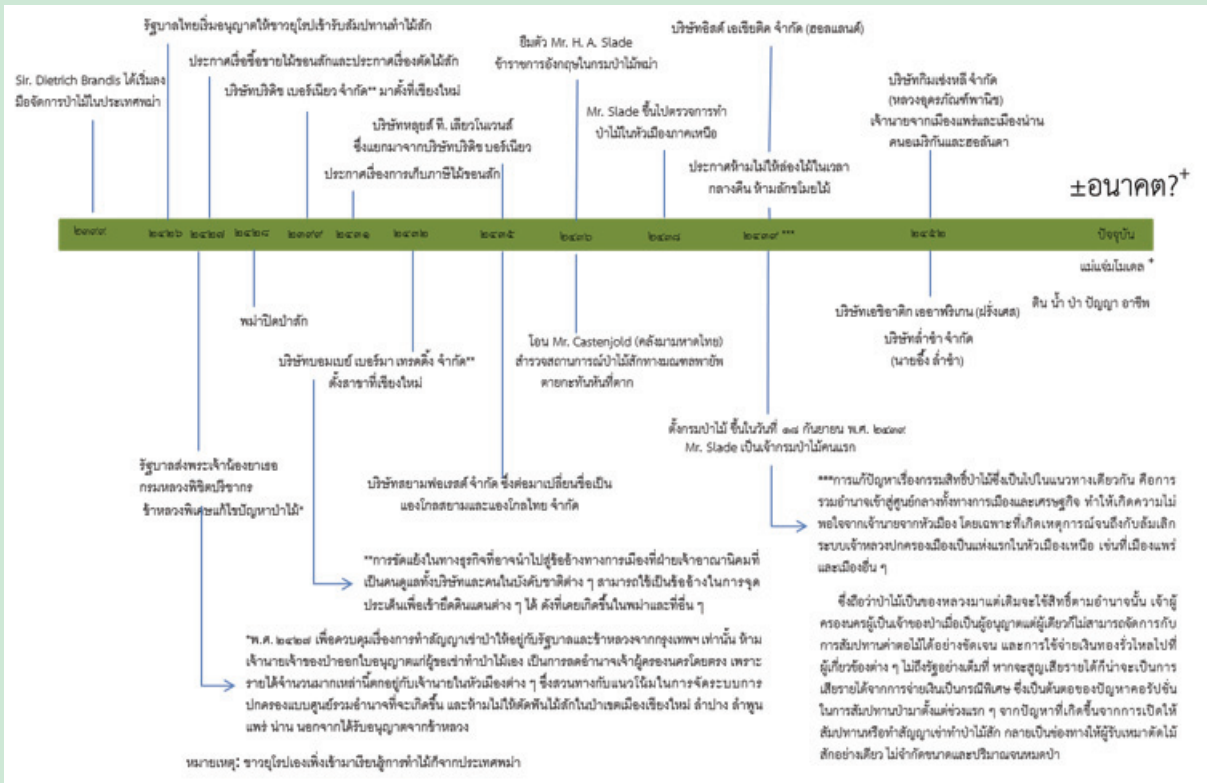

อภิรักษ์ สุวรรณรักษ์

ผู้ช่วยศาสตราจารย์
คณะเทคโนโลยีการประมงและ
ทรัพยากรทางน้ำ มหาวิทยาลัยแม่โจ้

การเปลี่ยนแปลงของชุมชนต้นน้ำเป็นผลมาจากความต้องการอยู่รอดของตัวเองและครอบครัว เป็นเรื่องที่ไม่ปฏิเสธไม่ได้เรื่องของการแสวงหาสิ่งที่ดีกว่าสำหรับทุกชีวิต เช่นเดียวกันชุมชนคนที่อยู่กับป่าก็ไม่มีใครอยากตัดป่า แต่เมื่อไม่มีทางเลือกให้ผู้คนเหล่านั้นมากนัก “ชีวิตย่อมมีทางออก ทุกคนเลขาทางออก” คือคำตอบ จากเรื่องที่เคยเล่าให้ทุกคนรุ่นหลังฟังว่าในลำธารแห่งนี้เคยมีน้ำไหลแรงมาก มีก้อนหินก้อนใหญ่ มีต้นไม้ใหญ่น้อยคลุมตลอดทั้งสาย มีวังปลาอีกว่าสองท่วมคน อยากกินปลาแค่ออกจากบ้านไปไม่นานก็ได้อาหารโปรตีนสำหรับครอบครัวแล้ว แล้ววันนี้ในหลายพื้นที่ดูเหมือนว่า “ชีวิตจะไม่มีทางออก” หลายบ้านที่เป็นหนี้กันโดยทั่วไป ในพื้นที่อำเภอแม่แจ่มมีหนี้สินรวมกันไม่น้อยกว่า 1,400 ล้านบาท จากเคยจนแต่ไม่มีหนี้ ปัจจุบันจนกว่าเพราะมีหนี้สิน ทรัพยากรลดลงอย่างน่าใจหาย อาหารกลับต้องซื้อ จากที่ซื้อน้อยมาก สิ่งอำนวยความสะดวกกลายเป็นภาระหลักของครอบครัว ทำอย่างไรที่จะลดปัญหาลงและนำไปสู่ความยั่งยืน ด้วยความพอเพียง

ปัญหาเขาหัวโล้นไม่เคยมีใครกล่าวถึงกัน เพราะหลายคนเกิดไม่ทัน ทั้งที่ปัญหาการสูญเสียป่าไม้ของชาตินั้นได้เกิดมาจากการสัมปทานป่าที่เกิดขึ้นมาเมื่อนานมาแล้ว วันนี้ลูกหลานที่ไม่ได้มีผลประโยชน์ด้วยกลับเป็นผู้มาทางเหยียวยากัน มีประวัติเล็กน้อยทางประวัติศาสตร์ เริ่มในปี 2426 มีเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่หลากหลาย จนกระทั่งถึงปัจจุบัน ลองพิจารณาจากภาพที่ 1 ในลำดับเหตุการณ์ก่อนจะกลายมาเป็นเขาหัวโล้น แล้วจะมากำกับปัญหาได้อย่างไร เพื่อให้ตอบโจทย์กลับไปตอนปี 2426 เป็นที่น่ายินดีที่ในปี 2439 ได้มีการจัดตั้งกรมป่าไม้ขึ้น แต่กลับไม่ได้ตอบรับเรื่องของจำนวนป่าที่หายไปมากนัก กลับมีการขยายพื้นที่มากขึ้น มากขึ้น และมากขึ้น จนกระทั่งวันนี้มีอยู่หลายกรมที่ทำหน้าที่เกี่ยวข้องกับป่าจนชาวบ้านงไม่มีทางออกให้ การแก้ไขปัญหาก็ซับซ้อนขึ้นเรื่อย ๆ งบประมาณที่เดิมลงมาทุกปี แต่แทบจะไม่เห็นผลที่เป็นรูปธรรมชัดเจน สิ่งสำคัญคือการที่ป่าไม้และทรัพยากรธรรมชาติที่มีความเกี่ยวข้องกันอย่างยิ่งยวด บางครั้งพบได้บ่อยครั้งเรื่องของการปลูกทดแทนที่มาจากข้อผูกมัดของสัมปทานป่าไม้ในประเทศไทย ซึ่งห่างจากความรับผิดชอบมาก ๆ ไม่เช่นนั้นเราก็ยังคงได้เห็นป่าไม้ที่อุดมสมบูรณ์ ไม่เป็นเพียงผลประโยชน์ของกลุ่มนายทุนเพียงเท่านั้นที่เข้ามาครอบงำผลผลิตของชาติ แล้วทิ้งเอาความวุ่นวายไว้ให้คนที่ไม่ได้ประโยชน์ด้วยเป็นผู้รับผิดชอบ แต่ทุกภาคส่วนในประเทศก็ได้มีความตั้งใจในการแก้ปัญหาของพื้นที่ ส่วนหนึ่งนั้นในการคืนผืนป่าที่ยั่งยืนและเพื่อให้ป่ามีโอกาสเหมือนกับของเก่ามากที่สุด ซึ่งจะมีผลต่อความหลากหลายทางพันธุกรรมของสิ่งมีชีวิตชนิดอื่นด้วย ดังนั้นในผืนป่าของไทยจึงมีส่วนน้อยมากที่ยังเป็นป่าบริสุทธิ์อยู่ บางแห่งมีการปลูกไม้เชิงเดี่ยวที่ได้มาจากการตัดไม้ออกไปแล้ว โดยหน่วยงานของภาครัฐเอง ที่เป็นทั้งคนออกนโยบาย ให้สัมปทาน และให้งบประมาณแผ่นดินมาเพื่อการแก้ปัญหาของการตัดไม้ทำลายป่า การประกาศเขตต่าง ๆ เพื่อการเก็บรักษาป่าแต่ไปทับซ้อนกับที่อยู่อาศัยของชาวบ้าน จากข้อมูลขั้นต้นของวิวัฒนาการของเรื่องป่าไม้จะเห็นได้ว่าก่อนหน้าปี 2426 ยังเป็นพื้นที่โดยสมบูรณ์

ภาพที่ 1 สรุปเบื้องต้นที่เกี่ยวข้องกับป่าไม้ของไทย

(ดัดแปลงข้อมูลจาก (<https://www.facebook.com/Vlekprapaifoundation/posts/926297014109456>))

ภาพที่ 2 การใช้ประโยชน์จากมะเดื่อจากรากสู่ปลายยอดใบ

มะเดื่อมีประโยชน์ที่หลากหลายมากจากรากสู่ยอดใบ การนำมาใช้ประโยชน์นั้นสามารถทำได้หลากหลายทุกฤดูกาล ดังภาพที่ 2 เมื่อป่าไม่ได้เป็นพืชต่างถิ่น สามารถเก็บความชื้นไว้ได้เพื่อเชื่อมต่อให้ชนิดอื่นได้เจริญเติบโตได้อีก เป็นพืชนำในการที่จะทำให้พืช รา เห็ด และอื่น ๆ ได้เติบโตขึ้นมา ประกอบกับตัวตนของเขามีประโยชน์มากมายนัก เช่น การผลิตแยมมะเดื่อ การทำ น้ำมะเดื่อ มะเดื่ออบแห้ง มะเดื่อหยี ไวน์ บรันดี ยาแก้ลมวิงเวียน ชาช่วยย่อย ผงย่อยเนื้อ และอื่น ๆ อีกมากมาย เริ่มต้นอย่างไรกับการสร้างป่า เมื่อป่ายังไม่ได้ใช้ประโยชน์กับอย่างเต็มที่กับทุกคนที่อยู่กับป่า จะใช้ชาวบ้านรักษาป่า ไม่มีอาหารจะกิน ไม่มีเงินจะใช้ เขาก็อยู่ไม่ได้ ไม่มีใครอยู่รอดในสภาวะสังคมที่บีบคั้น ที่ไม่เคยเปิดโอกาสให้กับคนที่ยากไร้ เพียงแต่มีการซ้ำเติมไปโดยตลอด

มะเดื่อมีกี่ชนิด

มะเดื่อเป็นพืชประจำของเขตร้อนรวมทั้งประเทศไทย ที่นำให้มีสัตว์หลากหลายชนิดเข้ามาใช้ประโยชน์ และเป็นพืชที่เก็บความชื้นได้ดีจึงทำให้พืชชนิดอื่นขึ้นตามมาด้วย ที่พบในประเทศไทยประมาณ 80-100 ชนิด (เต็ม, 2544) ดอกของมะเดื่อมีขนาดเล็ก เกิดอยู่ภายในช่อดอก ที่มีลักษณะคล้ายผล ช่อดอกนี้มีชื่อเรียกว่า cyconium หรือ fig เกิดจากการพัฒนาตัวของฐานรองช่อดอกเจริญแผ่อบหุ้มกลุ่มดอกย่อยทั้งหมดไว้ภายในและมีช่องเปิดด้านบนเรียก ช่องเปิด ที่ช่องเปิดปกคลุมด้วยกลีบประดับปากช่องเปิดขนาดเล็กจำนวนมาก (หลายคนเข้าใจว่ากลีบประดับนี้คือกลีบดอก) โคนช่อดอกมีกลีบประดับฐานช่อดอก เป็นช่องเปิดที่ให้แมลงเข้าไปผสมเกสรส่วนชนิดเด่นและสามารถมีผลเพื่อนำมาแปรรูปนั้นพบกระจายอยู่ทั่วไปในพื้นที่ลุ่มน้ำแม่แจ่มจำนวน 4 ชนิด ได้แก่ มะเดื่อหว่า มะเดื่อปล้อง มะเดื่อปล้องหิน และมะเดื่ออุทุมพร (ตารางที่ 1)

ทั้งนี้การใช้มะเดื่อเป็นพืชนำในการสร้างป่า สร้างรายได้ สร้างความยั่งยืนให้กับชุมชนที่มีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กันที่สามารถทำให้สังคมของพี่น้องชาวบนพื้นที่สูงได้มีความรู้และสามารถดำเนินการได้เองอย่างสมบูรณ์แบบและมีแนวทางว่ากิจกรรมการสร้างป่าจากมะเดื่อ การแปรรูปจากมะเดื่อ พืชชนิดอื่น และสมุนไพร การเลี้ยงปลา การเลี้ยงสัตว์ นี้จะสามารถสร้างความยั่งยืนได้ในหลาย ๆ ด้านที่เกี่ยวข้อง เพื่อสร้างอาหาร และอาชีพ) ปลอ่ยให้ป่าฟื้นสภาพขึ้นมาเอง โดยเราหันไปประกอบกิจกรรมอย่างอื่น เพื่อรักษาสถานของครอบครัว ดังนี้

1. ความยั่งยืนของผลตอบแทนที่ได้รับและปริมาณโปรตีนที่เพิ่มขึ้นจากการเลี้ยงปลา ไก่ หมู และวัว ผลผลิตที่ได้จากการทดลองเลี้ยงจะถูกนำไปใช้ในสองกรณีด้วยกัน ได้แก่ การบริโภคภายในครัวเรือนของอาสาสมัคร และการแลกเปลี่ยนซื้อขายภายในชุมชน โดยในส่วนของกรบริโภคในครัวเรือน และในบางครั้งยังได้มีการแจกจ่ายแบ่งปันไปยังครอบครัวอื่นที่เป็นญาติกัน ในส่วนของการซื้อขายแลกเปลี่ยนนำไปเพื่อการบริโภค และเพื่อนำไปเลี้ยงต่อ และมองเห็นช่องทางและมีแนวคิดที่จะนำเอา การเลี้ยงสัตว์มาเป็นอาชีพหลักในการเลี้ยงชีพในหมู่บ้าน สามารถใช้เป็นแหล่งเงินสะสม เนื่องจากเป็นการใช้วัตถุดิบในท้องถิ่น สัตว์ที่เลี้ยงได้ก็เป็นการเลี้ยงแบบอินทรีย์

ตารางที่ 1 เปรียบเทียบชนิดของมะเดื่อที่พบได้บ่อยในพื้นที่ของลุ่มน้ำแม่แจ่มและมีศักยภาพในการนำมาแปรรูป

ที่	มะเดื่อหว่า	มะเดื่อปล้องหิน	มะเดื่อปล้อง	มะเดื่ออุทุมพร
ชื่อวิทยาศาสตร์	<i>Ficus auriculata</i>	<i>Ficus semicordata</i>	<i>Ficus hispida</i>	<i>Ficus racemosa</i>
ชื่อกะเหรี่ยง	ตะก้อเตาะ	เสอดุย	ตะเออน่า เออาแห่	กูแซ
1. ขนาด (ม.)	10-15	7-15	5-15	10-30
2. ใบ	รูปไข่กว้างหรือรูปหัวใจ ปลายใบแหลมหรือมน โคนใบมน ส่วนขอบใบเรียบหรือหยักเป็นฟันเลื่อยห่าง ๆ	รูปไข่แกมรูปใบหอก ไม่สมมาตร ฐานใบด้านหนึ่งเป็นรูปหัวใจหรือเป็นติ่งคล้ายหู	รูปไข่กลับ แผ่นใบทั้งสองด้านมีขน หยาบ ขอบใบจัก	รูปรี ขอบขนานหรือใบหอก

ที่	มะเดื่อหัวว่า	มะเดื่อปล้องหิน	มะเดื่อปล้อง	มะเดื่ออุทุมพร
3. การเรียงของใบ	เรียงสลับเป็นกระจุกที่ปลายยอด	เรียงสลับ	เรียงตรงข้าม	เรียงสลับ
4. ดอก	แยกเพศในช่อเดียวกัน	แยกเพศคนละต้น	แยกเพศคนละต้น	แยกเพศในช่อเดียวกัน
5. ตำแหน่งที่ออกดอก	ลำต้น และกิ่งขนาดใหญ่	ออกตามลำต้นบนกิ่งเรียวยาวคล้ายแส้ ไม่มีใบ บางครั้งออกบนไหลทอดไปตามพื้นดิน	ออกตามลำต้นบนกิ่งเรียวยาวคล้ายแส้	ลำต้น และกิ่งขนาดใหญ่
6. รูปร่างผล	กลมแบนมีกลีบเลี้ยงสีน้ำตาล	ทรงกลมหรือรูปไข่	รูปไข่กลับกว้างถึงรูปผลแพร์	กลม
7. ขนาดผล (ซม.)	5-8	1.5-2.5	1.8-3	2-4
8. สีผลสุก	ม่วงแดง/ม่วงดำ	สีแดง	สีเหลือง	ชมพู-แดง
9. การออกดอก	มิถุนายน-สิงหาคม	ตลอดปี	ตลอดปี	มิถุนายน-สิงหาคม
10. ผิวใบ	เกลี้ยงทั้งสองด้าน	มีขน	ด้านบนมีขนสากปกคลุมด้านล่างมีขนนุ่ม	เกลี้ยง หรือมีขนไม่หลุดร่วงง่าย
11. เนื้อใบ	เหนียวหนาคล้ายแผ่นหนัง	คล้ายหนัง	คล้ายกระดาษ	ค่อนข้างหนาคล้ายหนัง
12. ผิวผล	เกลี้ยงหรือมีขนสั้น ๆ มักมีสันตามยาวและมีรอยแผลใบประดับข้าง	ผิวมีขนและร่องรอยบนผิว	ผิวมีขนและร่องรอยบ้าง	ผิวเรียบ มีขนปกคลุม

ข้อมูลจาก: ฐานข้อมูลหอพันธุ์ไม้ 2558 และเมดไทย, 2556, 2557

2. ความยั่งยืนในชีวิตของชาวบ้านกับการเลี้ยงสัตว์ แม้ว่าในระยะเริ่มต้น กลุ่มเลี้ยงปลาจะมีแกนนำที่หัวใจสู้เป็นกลุ่มแรกไม่มาก ดังนั้นความสำเร็จของการเลี้ยงปลาจึงขึ้นอยู่กับความตั้งใจจริงและรับผิดชอบของแต่ละบุคคล สำหรับผู้ที่ประสบความสำเร็จนั้นเมื่อสามารถสร้างรายได้จากการเลี้ยงปลาได้ ในส่วนของการเลี้ยงเป็นการเลี้ยงแบบประหยัดต้นทุนเนื่องจากใช้วัสดุในท้องถิ่น เช่นการเลี้ยงด้วยการสร้างระบบนิเวศวิทยาเทียมขึ้นมาในบ่อเลี้ยง จึงไม่มีความจำเป็นเรื่องของการให้อาหาร ส่วนเวลาเหลือที่สามารถจะไปทำกิจกรรมอย่างอื่นได้ เนื่องจากไม่จำเป็นต้องเข้าป่าหรือลงลำธารไปหาอาหารโปรตีนที่ต้องเสียเวลาไปครึ่งก่อนวันชาวบ้านกลุ่มนี้จะมีสภาพชีวิตที่มีหลักประกันที่ยั่งยืนมากขึ้นอันเป็นผลสืบเนื่องส่วนหนึ่งมาจากการเลี้ยงปลา กลุ่มเลี้ยงหมูผลิตลูกหมู เลี้ยงหมูเนื้ออินทรีย์ด้วยอาหารท้องถิ่น การเลี้ยงไก่เลือกชนิดที่โตเร็วกินอาหารท้องถิ่นได้ดี มีการเลี้ยงไก่ไข่อผสมเพื่อสามารถเลี้ยงด้วยอาหารท้องถิ่น

3. ความยั่งยืนของการผลิตลูกพันธุ์ เมื่อสามารถที่จะเพาะพันธุ์ปลาได้ด้วยตนเองแล้ว เริ่มมีความกระตือรือร้นในการปรับปรุงวิธีการในการเลี้ยง รวมถึงปรับปรุงวางแผนในการดำเนินการเลี้ยงได้อย่างดี จึงได้ทำการวางแผนในเรื่องการจัดการการเลี้ยง โดยได้ทำการขุดบ่อปลา คอกเลี้ยงสัตว์ แปลงหญ้า แปลงอาหาร เพิ่มขึ้นเพื่อการอนุบาล อีกทั้งยังได้มีการวางแผนจัดการใช้บ่อเพาะที่สร้างขึ้นโดยหมุนเวียนกันไปตามจำนวนอาสาสมัครที่มีพ่อ-แม่พันธุ์

4. ความยั่งยืนของแนวทางในการเลี้ยงสัตว์นั้นหลังจากการเพาะพันธุ์สำเร็จในครั้งแรกและเกิดการแลกเปลี่ยนความรู้ระหว่างชุมชน ทั้งเป็นการช่วยสร้างความสัมพันธ์ระหว่างชุมชนให้มากยิ่งขึ้น

5. ความยั่งยืนเพื่อการประกอบอาชีพอื่น ชาวบ้านที่เลี้ยงปลา ไข่ หมู ได้สำเร็จสามารถใช้เวลารว่างที่เหลือเพื่อ การสร้างอาชีพใหม่อย่างถูกต้อง ซึ่งเป็นหน้าที่ของชาวบ้านต่อไปในการพัฒนาตัวเอง เช่น การพัฒนาอาชีพอย่างอื่น ควบคู่ไปกับการเลี้ยงปลา เช่น การปลูกบุกเพื่อรักษาป่าบุก การปลูกสมุนไพร การแปรรูปสมุนไพร การปลูกกาแฟ และการแปรรูป และอื่น ๆ อีกมากมาย และได้เงินจากการขายผลผลิตเหล่านี้มาเพิ่มรายได้ของครอบครัว

6. ความยั่งยืนด้านการป้องกันยาเสพติด ความยากจนเป็นสาเหตุหลักส่วนหนึ่งของปัญหาเสพติด เมื่อไม่มีเงิน เพราะไม่มีทางออกเรื่องอาชีพ ก็ต้องมีการดิ้นรนหาทางออกอื่น ๆ และเมื่อไม่มีทางออก เนื่องจากไม่มีการศึกษา ไม่มี โอกาสหรือโอกาสไม่เคยเปิดให้ ประกอบกับระยะทางที่ห่างไกล การคมนาคมลำบากมาก ไม่มีเงินส่งลูกเรียนหนังสือ การปลูกพืชที่ให้สารเสพติดให้โทษจึงเป็นเพียงทางออกทางเดียวที่เหลือสำหรับการแก้ปัญหาความยากจน แต่เมื่อเรา สามารถแก้ปัญหาปากท้องได้ ปัญหาเสพติดก็เป็นเรื่องที่สามารถแก้ไขได้แบบทางอ้อม

7. ความยั่งยืนด้านสถาบันครอบครัวและวัฒนธรรมพื้นถิ่น เมื่อมีอาชีพ มีรายได้ มีอาหาร ปัจจัย 4 ก็สามารถ หาได้แล้ว การอพยพลงมาสู่พื้นราบของชาวเขาก็จะลดลงหรือแทบจะไม่มี ทั้งนี้เพราะความจริง ชาวเขาก็ไม่ได้ต้องการ ลงมาอาศัยหรือรับจ้างอยู่ที่พื้นราบเนื่องจากสภาพแวดล้อมทุกอย่างผิดแผกไปจากวิถีแห่งชีวิตของพี่น้องชาวกะเหรี่ยง หรือชนเผ่าอื่นด้วยเช่นกัน เมื่อสมาชิกในครอบครัวสามารถมีชีวิตอยู่ร่วมกันได้ สถาบันครอบครัวก็มีความเข้มแข็ง ปัญหา อื่น ๆ ที่อาจจะเกิดขึ้นตามมาอีกมากก็ไม่สามารถเข้ามาพังทลายกำแพงแห่งความรักและผูกพันในครอบครัวได้ เมื่อบ้าน เข็มแข็ง ชุมชนก็เข้มแข็ง ประเทศชาติก็เข้มแข็งตามมา นอกจากนี้การที่มีการเคลื่อนย้ายแรงงานน้อยลงส่งผลให้วัฒนธรรม ที่มีการสืบทอดกันมาเป็นร้อยเป็นพันปียังคงได้รับการถ่ายทอดจากรุ่นสู่รุ่นได้

8. ความยั่งยืนด้านการศึกษา การส่งเสริมการเรียนรู้จากวิถีชีวิตของตนเองเป็นการตอบโจทยการเรียนรู้การสอนด้วย การปฏิบัติจริง เพื่อใช้ประโยชน์จากทรัพยากรในท้องถิ่น และปกป้องดูแลทรัพยากรไปในเวลาเดียวกัน ในระยะเริ่มแรก ทางโครงการ ได้สนับสนุนด้านการศึกษาด้วยการจัดตั้งกองทุนขนาดเล็กเพื่อให้ลูกหลานชาวเขาได้ลงมาเรียนหนังสือ ซึ่งในช่วงเวลานั้นยังคง มีความจำเป็นอยู่ เพื่อให้ทุนกับนักเรียนที่จบชั้นประถมหรือมัธยมต้นจากโรงเรียนในหมู่บ้านลงมาเรียนหนังสือในระดับ ที่สูงขึ้น เพื่อกลับไปเป็นกำลังของการพัฒนาชุมชนในอนาคต แต่หลังจากที่นักเรียนทุนรุ่นแรก ๆ ได้จบการศึกษาและ สามารถกลับไปช่วยการพัฒนาท้องถิ่นแล้วนั้น รูปแบบการช่วยเหลือแบบให้กองทุนการศึกษาก็มีความจำเป็นน้อยลง

9. ความยั่งยืนของทรัพยากรธรรมชาติทางน้ำในอนาคต เมื่อชาวบ้านมีความรู้และความชำนาญในการเพาะขยายพันธุ์ปลา ก็สามารถที่จะเพาะขยายพันธุ์ปลาท้องถิ่นเพื่อการค้า ทั้งเพื่อการเลี้ยงเป็นปลาเนื้อ และเพื่อเป็นปลาสวยงาม หรือการเพาะขยายพันธุ์ เพื่อปล่อยลงสู่แหล่งน้ำเพื่อรักษาความสมบูรณ์ของแหล่งน้ำอย่างถูกต้อง โดยไม่ปล่อยปลาชนิดพันธุ์ต่างถิ่นลงไปทำร้าย ทรัพยากรธรรมชาติของไทย หรือการปล่อยปลาชนิดใดชนิดหนึ่งตามที่สามารถหาได้จากโรงเพาะฟักเท่านั้น และเมื่อความรู้เรื่อง ของการเพาะขยายพันธุ์ได้รับการถ่ายทอดออกไปมากขึ้น องค์ความรู้ในเรื่องนี้ก็จะถูกนำไปใช้อย่างจริงจังมากขึ้น ในชุมชนก็จะมี จำนวนของมืออาชีพทางการเพาะขยายพันธุ์เพิ่มพูนมากขึ้น หรือมีการเพาะขยายพันธุ์ปลาชนิดที่หายากหรือใกล้สูญพันธุ์ เพื่อใช้ในการอนุรักษ์ต่อไป และเมื่อถึงจุดหมายปลายทางของการอนุรักษ์ ก็จะมีกลุ่มคนที่เข้าใจในธรรมชาติของปลาแต่ละสายพันธุ์ มาช่วยกันทำงานอนุรักษ์ธรรมชาติโดยไม่เบียดเบียนปลาชนิดพันธุ์ดั้งเดิมที่มีอยู่แล้ว

10. การเกิดขึ้นของปราชญ์ชุมชนจากการทำงาน ซึ่งได้ผ่านการฝึกอบรมจากประสบการณ์จริง และสามารถ ถ่ายทอดไปยังพี่น้องในชุมชนได้ด้วยความยินดีและปิติ

ด้วยแนวทางการทำงานด้วยแนวทาง “อาหาร อาชีพ และอาวุธ (ปัญญา)” ที่เริ่มต้นจากการสร้างอาหาร พัฒนาต่อ เป็นอาชีพ และสร้างปัญญาให้กับตัวเอง และมอบปัญญาให้กับรุ่นต่อไป แนวทางที่กำลังดำเนินการนี้น่าจะเกิด การบูรณาการกันของทั้งสามส่วน คือด้านสังคม ด้านสิ่งแวดล้อม และด้านเศรษฐกิจ โดยมีการศึกษาเป็นเครื่องมือในการ เพิ่มเติมความสำเร็จ ที่จะส่งผลไปยังความยั่งยืนของทรัพยากรและความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นภายใต้แนวทาง “เศรษฐกิจแนว” “ECONECO= ECONomic ECOlogy” ■

เอกสารอ้างอิง

เต็ม สมิตินันท์, ลีนา ผู้พัฒนพงศ์, ก่องกานดา ชยามฤต และ ชีรวัดน์ บุญทวีคุณ. (2544). **ชื่อพรรณไม้แห่งประเทศไทย**. กรุงเทพฯ: ประชาชน.

เมดไทย (MedThai). (2557). 37 สรรพคุณและประโยชน์ของต้นมะเดื่อปล้อง! [ออนไลน์] แหล่งที่มา: <https://www.medthai.com/มะเดื่อปล้อง/>. (19 มิถุนายน 2560)

เมดไทย (MedThai). (2556). 22 สรรพคุณของมะเดื่อชุมพร! (มะเดื่ออุทุมพร, มะเดื่อไทย). [ออนไลน์] แหล่งที่มา: <https://www.medthai.com/มะเดื่อชุมพร/>. (19 มิถุนายน 2560)

องค์การสวนพฤกษศาสตร์ ฐานข้อมูลพรรณไม้. (2558). มะเดื่อปล้องหิน. [ออนไลน์] แหล่งที่มา: http://www.qsbg.org/database/botanic_book%20full%20option/search_detail.asp?botanic_id=2785. (21 มิถุนายน 2560)

องค์การสวนพฤกษศาสตร์ ฐานข้อมูลพรรณไม้. (2558). มะเดื่อปล้อง. [ออนไลน์] แหล่งที่มา: http://www.qsbg.org/database/botanic_book%20full%20option/search.asp?txtsearch=มะเดื่อปล้อง. (21 มิถุนายน 2560)

องค์การสวนพฤกษศาสตร์ ฐานข้อมูลพรรณไม้. (2558). มะเดื่ออุทุมพร. [ออนไลน์] แหล่งที่มา: http://www.qsbg.org/database/botanic_book%20full%20option/search.asp?txtsearch=มะเดื่ออุทุมพร. (21 มิถุนายน 2560)

องค์การสวนพฤกษศาสตร์ ฐานข้อมูลพรรณไม้. (2558). เตื่อหว่า. [ออนไลน์] แหล่งที่มา: http://www.qsbg.org/database/botanic_book%20full%20option/search.asp?txtsearch=เตื่อหว่า. (21 มิถุนายน 2560)